

Kan du vissla Johanna

En film om vänskap mellan kompisar och mellan generationerna. Berättad med stillsam humor för lågstadiet på manus av Ulf Stark.

Åldersrekommendation: lågstadiet

En filmhandledning av Marja Seilola

Kan du vissla Johanna är en film om två kompisar Uffe och Berra och om hur de hittar en morfar åt Berra. Pojkarna upplever många dramatiska dagar med morfar, Berra fäster sig vid honom och får också uppleva sorgen när morfar plötsligt dör.

Filmens handling

Uffe och Berra är bästa vänner. Detta slås fast i filmens första scen där pojkarna sjunger i söndagsskolans kör och fröken kör ut Berra som övar sig i att vissla. Uffe visar sin solidaritet med Berra genom att följa efter utan att tveka en sekund.

När Uffe berättar om sin morfar tycker Berra att han måste vara lycklig och undrar varför inte han själv har någon morfar. Uffe som har ett orubbligt självförtroende lovar på stående fot skaffa en åt honom. Berra har svårt att tro det, men han lutar helt på sin kompis och nästa dag stegar de in på ett ålderdomshem och väljer ut en morfar åt Berra. Nils heter han och han är genast med på noterna. Han äter inte gräsfötter i gelé som Uffes morfar, men han bjuder pojkarna på kaffe i ålderdomshemmets café.

Nils har svårt att orientera sig ute och får därför inte gå långt. När pojkarna önskar att han skulle ta dem till en sjö för att meta, som Uffes morfar brukar, kan han inte göra det, men tar dem i stället till en plats där de kan gräva ett hemligt trädgårdsland. Dagen slutar olyckligt, för Nils

Berra visslar inte så bra, men han får snart en morfar som lär honom, det ordnar Ulf.

skrämmar bort pojkarna med sin plötsliga ilska. När pojkarna sedan inte besöker honom på ett par dagar söker han själv upp dem och tar dem med sig för att flyga drake.

En dag vill morfar bara ligga i sängen och fundera. Pojkarna gör honom sällskap, och Berra frågar honom om olika saker. Han får bli veta att det bästa morfar visste när han var liten var att pälla körsbär. Nils visar också hur Berra ska göra för att lära sig att vissla. Berra vill gärna att morfar ska fylla år och Nils bestämmer att följande fredag ska vara hans födelsedag. Pojkarna får bråttom med allt de ska fixa. De arbetar ihop pengar till presenter och handlar tillsammans en mycket fin och dyr cigarr.

Pojkarna har tänkt ut ett helt överraskningsprogram för morfar på födelsedagen. Innan de går ut rakar Uffe Nils för att han inte ska skära sig med sina darriga händer. Ute sätter pojkarna morfar på en trälåda framför fönstret till en radioaffär. De sätter på TV-n som står i fönstret och Nils får se sitt livs första TV-program. Efter att ha funderat över "bilderna som kommer genom luften" beger sig de tre kumpanerna till den argsinne gubben Gustavssons trädgård, där pojkarna vill att de ska pälla körsbär. När Gustavsson till

pojkarnas stora skräck upptäcker dem räddar Nils situationen med list. Han övertygar den dumme Gustavsson att skydda sina rosor mot elektriska TV-vågor genom att bygga ett litet tak av stanniol över rosorna.

I en glänta i skogen fortsätter festen med bullar kring öppen eld. Nils njuter av sin cigarr som "har själ" och Berra räcker stolt fram sin egen present, en slips av äkta siden. När det är dags att gå hem känner morfar av sitt hjärta och ber Uffe att springa efter hjälp. Under tiden vilar han och Berra sida vid sida på marken och konstaterar att "det är sånt här de borde visa på televisionen". Innan morfar och pojkarna skiljs åt vid ålderdomshemmet tar Nils löfte av Berra att han ska kunna vissla nästa gång de ses.

Berra övar flitigt och dagarna går. När han äntligen tycker sig kunna vissla tillräckligt bra springer han och Uffe till ålderdomshemmet. Men morfar är inte längre där. Sköterskan berättar att Nils har dött och att de ska ta farväl av honom på lördan. Berra blir arg och springer ut.

När Berra ska ta farväl av morfar vid kistan i kapellet visslar han melodin "Kan du vissla Johanna", som morfar hade visslat när de gräv-

de tillsammans i trädgårdslandet. Från kapellet går pojkarna ut i solskenet och börjar planera hur de ska bygga en lådbil.

Bok och film

Filmen bygger på en bilderbok med samma namn skriven av Ulf Stark och illustrerad av Anna Höglund. Berättelsen har i filmens form fått ytterligare djup och spänning, så att boken och filmen kompletterar varandra. Jag skulle tro att barn tittar på filmen med intresse även om de har läst boken tidigare. Och tvärtom: boken fungerar som stöd när man samtalar om filmen efteråt.

I boken berättar Uffe i jagform och de två pojkarna känns ganska jämnspelade. I filmen understryks att Berra från början är en mycket osäker och ängslig pojke som inte kan så mycket som den mera försigkomna kompiserna. Under berättelsens gång växer han dock till sig och blir modigare och duktigare.

Har ni lust att jämföra boken och filmen är det tacksamt att låta barnen t ex studera hur boken berättar om ringblomman och rosen och hur filmen gör det. Eller hur Gustavsson beskrivs i boken respektive filmen. Kanske kan man t o m tillsammans resonera om hur det kommer sig att man berättar på olika sätt i en bok och i en film.

En av filmens tillgångar här är att Nils har blivit en mycket mera levande och spännande person i och med att han tillåts vara både ilsken och en aning oberäknelig, skojfrisk och stolt.

Till filmens förtexter har ritats små bilder som på sätt och vis fungerar som filmens innehållsförteckning: ringblomma, svala, slips, fällkniv, drake, gökur, körsbär, ros och hjärta.

– Be barnen att berätta vilka symboler de minns och rita dem på tavlan. Använd sedan symbolerna en och en som utgångspunkt i samtal om filmen.

Att vara vänner

Berättelsen om Berras morfar ramar in av skildringen av två bästa vänner. När man är bra kompis med någon ställer man upp i vått och torrt. Man hjälper varandra och gläds åt den andres framgång. Man har också vett att berömma den andre och stå tillba-

ka när det är den andres tur att synas.

– Beskriv Uffe och Berra som personer, var för sig.

– Ge exempel ur filmen hur det märks att Uffe och Berra är riktigt goda vänner.

Att vara gammal

Filmen ger genom Nils många ingångar till samtal om ålderdom; om besvärliga och sorgliga saker men också om hur gamla och barn kan ha roligt tillsammans.

Gamla människors kroppar kan vara sjuka och slitna och göra ont, och även om en gamling är frisk behöver kroppen kanske vila mycket och ta det lugnt. De fysiska krämporna är oftast lättare att förstå och handskas med än de mentala. Nils t ex skojar om sin hjärtmedicin att man gör dynamit av den, men han har svårare att acceptera att hans minne börjar svika. När han på kaféer öppnar städskåpet av misstag låtsas han som ingenting. Men han är ärlig nog att erkänna för pojkarna: "Ni förstår, när man är så gammal som jag blandar man ihop saker och ting. Jag trodde nästan ni var en dröm."

Samtidigt som han lever i nutid vill minnena från äldre dagar göra sig påminda. Ett bra exempel på detta är scenen där Nils gräver trädgårdsland med pojkarna.

– Försök tillsammans berätta vad som händer i den scenen och fundera på t ex följande: Hur kommer det sig att morfar just vill gräva ett trädgårdsland? Vad är det som gör att Berra fortsätter att gräva fast Uffe har slutat? Vad ville morfar göra med kniven? Hur kom det sig att han plötsligt blev så arg eller ledsen? Var i filmen får vi veta något om Nils fru Johanna?

I filmen visar man sedan två nattliga bilder efter varandra som man knyter ihop med en panorering över en fullmåne. I den ena bilden ligger Berra vaken i sängen, i den andra sitter morfar vid fönstret och tittar ut. I bakgrunden hörs sorgsen musik.

Följande dag är det Nils som ringar på hos Uffe och vill ha pojkarna med sig. Han uppmanar pojkarna att lyssna på fågelsång och lägga den på minnet, han visar hur man bygger drake och han ger Berra fällkniven.

– Beskriv tillsammans vad Nils är för en person.

– Låt barnen berätta om sin egen morfar, mormor, farfar, farmor eller någon annan gammal människa de känner. Varför inte måla ett porträtt och skriva ner några rader:

Min morfar (mormor, farfar...)

har svårt att.....

är bra på att

tycker mycket om.....

tycker inte om.....

tyckte som liten om att...

Jag tycker om min morfar (mormor, farfar...) för att..

– Låt barnen berätta för varandra hur de kan glädja sina gamla släktingar.

Till åldrandet hör ofta också sorg över att de som man älskat dör. Nils sörjde sin döda hustru Johanna och Berra sörjde sin morfar. Olika personer har olika sätt att minnas sina kära. Den ena går till den dödes grav, den andre hänger upp fotografier av den döde, en tredje spelar upp musik som han har lyssnat på tillsammans med sin kära, en fjärde kanske skriver ner sina minnen.

– Diskutera hur det märktes att Nils saknade sin fru Johanna

– På vilka sätt visade Berra att han verkligen gillade sin morfar? Vilka saker tror ni att Berra tänker på när han vill minnas sin morfar? Berätta om egna erfarenheter av sorg. På vilka olika sätt kan man sörja?

"Kan du vissla Johanna" av Ulf Stark finns utgiven på Bonniers.

PRODUKTIONSUPPGIFTER:

Sverige 1995

Manus: Ulf Stark

Regi: Rumle Hammerich

Foto: Andra Lasmanis

Klippning: Thomas Krag

Musik: Jacob Groth

I ROLLERNA:

Ulf – Jimmy Sandin

Berra – Tobias Svärd

Nils – Per Oscarsson

TEKNISKA UPPGIFTER:

Speltid: 55 min

Format: Normalbild

Ljudsystem: Optiskt

Censur: Barntillåten

DISTRIBUTION:

FilmCentrum, Box 2068, 103 12 Stockholm

Tel. 08-23 27 50, fax 08-402 08 38